

Nasjonale retningslinjer for realkompetansevurdering i grunnskoleopplæringen

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 26.02.2020

Fra 1. januar 2020 ble det bestemt at kommunene og fylkeskommunene kan rkv på andre språk enn norsk og samisk. Endringen åpner også for at realkompetansevurderingen kan gjennomføres med tolk.

Dette er et tilbud som kommunene og fylkeskommunene kan velge å gi dersom tilgang på språk- og fagkompetanse, gjør det mulig å gjennomføre en rkv på det språket den voksne ønsker.

Hvordan dette skal gjøres er opp til den enkelte kommune og fylkeskommune. Det er viktig å merke seg at selv om rkv foretas på andre språk enn norsk og samisk gjelder de samme kravene til rkv. Det betyr blant annet at det gjelder det samme kravet til at rkv blir utført på «forsvarlig grunnlag», «likeverdig kompetanse» osv.

Innhold

1. Innledning

Del 1: Sentrale avklaringer om realkompetansevurdering

- 2. Retten til grunnskoleopplæring for voksne og rett til realkompetansevurdering
- 3. Formålet med realkompetansevurdering
- 4. Rammene for og innholdet i en realkompetansevurdering
 - 4.1 Fag
 - 4.2 Godkjent i hele eller deler av et fag
 - 4.3 Metoder
 - 4.4 Anbefalte krav til kompetanse for fagpersoner
- 5. Kommunens ansvar

- 5.1 Krav til saksbehandling ved realkompetansevurderingen
- 5.2 Informasjon

Del 2: Faser i en realkompetansevurdering

- 6. Fase 1. Veiledning og avklaring
 - 6.1 Rådgivning
 - 6.2 Informasjon om rettigheter og avklaring av den voksnes rett
 - 6.3 Anbefalte krav til fagpersonens kompetanse i denne fasen
- 7. Fase 2. Kartlegging av den voksnes kompetanse
 - 7.1 Analysere aktuelle læreplaner og avklare krav til sluttdokumentasjon
 - 7.2 Analyse av de ulike fagene
 - 7.2.1 Godkjenning av enkeltfag etter læreplanen for faget
 - 7.3 Kartlegging av den voksnes kompetanse
 - 7.4 Anbefalte krav til fagpersonens kompetanse i denne fasen
- 8. Fase 3. Vurdering og verdsetting av den voksnes kompetanse
 - 8.1 Likeverdig kompetanse
 - 8.1.1 Likeverdig kompetanse – innholdsmessig vurdering
 - 8.1.2 Likeverdig kompetanse – faglig nivå for å tilsvare godkjent
 - 8.1.3 Tilstrekkelig bredt vurderingsgrunnlag
 - 8.1.4 Prinsipper for vurdering og valg av metoder
 - 8.1.5 Aktuelle metoder for vurdering
 - 8.1.6 Tips - metoder for realkompetansevurdering
 - 8.1.7 Tips til fagpersonen og den voksne – om vurdering
 - 8.1.8 Konsekvenser av at realkompetansevurderingen kun gjennomføres ved godkjenning av skriftlig dokumentasjon
 - 8.1.9 Anbefalte fysiske omgivelser
 - 8.2 Anbefalte krav til fagpersonens kompetanse i denne fasen
- 9. Fase 4. Dokumentasjon – Enkeltvedtak
 - 9.1 Krav til enkeltvedtak
 - 9.1.1 Krav til skriftlighet og underretning om enkeltvedtaket
 - 9.1.2 Krav til begrunnelse
 - 9.1.3 Enkeltvedtaket skal være individualisert
 - 9.2 Kompetansebevis
 - 9.3 Anbefalte krav til fagpersonens kompetanse i denne fasen

Del 3: Klage

- 10. Klage

Mal for enkeltvedtak - realkompetanse i grunnskolen

1. Innledning

Utdanningsdirektoratet gir her retningslinjer for gjennomføring av realkompetansevurdering i grunnskoleopplæringen. Gjennom en realkompetansevurdering blir den voksnes kompetanse kartlagt, vurdert, verdsatt og dokumentert etter Læreplanverket for Kunnskapsløftet.¹ Den voksnes realkompetanse kan være tilegnet gjennom formell, uformell og ikke-formell læring. Dersom den voksnes realkompetanse er likeverdig med den kompetansen som oppnås gjennom grunnskoleopplæringen, skal den godkjennes og resultatet føres på et kompetansebevis for å dokumentere realkompetansen. Resultatet kan brukes for å gi et tilpasset tilbud om grunnskoleopplæring, eller ved inntak til videregående opplæring.

Kommunen har ansvaret for at realkompetansevurderingen i grunnskolen er i samsvar med regelverket. Målgruppen for retningslinjene er derfor kommunen, herunder fagpersonene som gjennomfører de ulike fasene i realkompetansevurderingen. Formålet med nasjonale retningslinjer for realkompetansevurdering er å bidra til god kvalitet på realkompetansevurderingene og lik praksis i kommunene. På denne måten kan retningslinjene bidra til at ordningen med realkompetansevurdering får økt tillit og legitimitet. Retningslinjene skal også bidra til å sikre den voksnes rettssikkerhet.

Voksnes rett til grunnskoleopplæring er regulert i opplæringsloven § 4A-1. Retten til realkompetansevurdering i grunnskolen følger av forskrift til opplæringsloven §§ 4-13 og 6-13, og vil gjelde for voksne som omfattes av § 4A-1. Retningslinjene vil også gjelde for voksne som søker om inntak til videregående opplæring, men som ikke kan dokumentere 9-årig grunnopplæring fra utlandet, jf. forskrift til opplæringsloven § 6-13. Selv om retten til realkompetansevurdering i grunnskolen ikke følger direkte av opplæringsloven § 4A-1, har hensikten vært å ikke skille mellom retten til realkompetansevurdering i grunnskolen og retten til realkompetanse i videregående opplæring som følger av § 4A-3. I disse retningslinjene tydeliggjør vi hvordan realkompetansevurdering skal gjennomføres innenfor rammene som er fastsatt i regelverket.

Retningslinjene er delt i tre. Del 1 inneholder sentrale avklaringer knyttet til retten til å bli realkompetansevurdert, formålet med realkompetansevurdering, rammene for og innholdet i realkompetansevurderingen og kommunens ansvar. I denne delen legger vi vekt på regelverket som gjelder for realkompetansevurdering. Del 2 omhandler hvordan en realkompetansevurdering bør gjennomføres. Saksgangen er delt i fire faser. Disse er: veiledning og avklaring, kartlegging, vurdering og dokumentasjon. Del 3 i retningslinjene behandler klageretten.

1) Retningslinjene gjelder tilsvarende for Læreplanverket for Kunnskapsløftet – Samisk.

Del 1: Sentrale avklaringer om realkompetansevurdering

Del 1 behandler den voksnes rett til realkompetansevurdering, formålet med vurderingen,

rammene for og innholdet i vurderingen, og kommunens ansvar. Her gir vi overordnet informasjon som er av betydning for hvordan alle involverte i realkompetansevurderingen skal forstå dette. Informasjonen er viktig for flere av fasene i del 2.

2. Retten til grunnskoleopplæring for voksne og rett til realkompetansevurdering

Voksne som oppfyller vilkårene i § 4A-1 første ledd første punktum, har rett til grunnskoleopplæring særskilt organisert for voksne etter kapittel 4A. Det er tre vilkår som søkeren må oppfylle. Søkeren må

- være over opplæringspliktig alder
- ikke ha rett til videregående opplæring etter opplæringsloven § 3-1
- trenge grunnskoleopplæring

I tillegg må søkeren ha lovlig opphold i Norge.

Vi understreker at kommunen ikke kan kreve at søkeren må ha kompetanse i norsk på et gitt nivå for å ha rett til grunn skoleopplæring etter § 4A-1. Grunn skoleopplæringen kan inneholde opplæring i norsk, herunder særskilt språkoppplæring i faget norsk, dersom dette er nødvendig for at den voksne skal få et forsvarlig utbytte av opplæringen. For mer om vilkårene for å ha rett til grunnskoleopplæring for voksne, se rundskriv Udir-3-2012.

Den som har rett til grunnskoleopplæring for voksne, har også rett til å bli realkompetansevurdert. Dette må ses i sammenheng med den voksnes rett til rådgivning etter § 4A-8. I rådgivningen skal det kartlegges hvilken opplæring den voksne har behov for. Realkompetanse vurdering er nærmere regulert i forskriften § 4-13.

Realkompetansevurdering er av stor betydning for å oppfylle den voksnes lovfestede rett til et tilpasset opplæringstilbud.

Realkompetansevurderingen brukes for å avgjøre hvilken kompetanse den voksne har sammenlignet med hvordan kompetansen er formulert i læreplanen, og hvilken opplæring hun eller han trenger for å kunne bestå faget eller fagene.

For voksne med rett til grunnskoleopplæring er realkompetansevurderingen gratis.

Det er ikke en individuell rettighet å bli rkv på andre språk enn norsk og samisk. Dersom det er aktuelt for en kommune å tilby rkv på andre språk enn norsk og samisk, har kommunen ansvar for at rkv blir utført på forsvarlig grunnlag og uten ugrunnet opphold. Kommunen har også et ansvar for at den voksne får nødvendig informasjon i andre faser av rkv, og ikke bare når det gjelder selve gjennomføringen av rkv.

3. Formålet med realkompetansevurdering

Å bli realkompetansevurdert kan være aktuelt for voksne fra utlandet som vil ta grunn skoleopplæring, og som ikke kan dokumentere å ha tilstrekkelig grunnskoleopplæring fra hjemlandet. Det kan også være aktuelt for voksne med rett til grunnskoleopplæring som ønsker å dokumentere kompetansen sin overfor en arbeidsgiver.

Realkompetansevurdering har som formål å anerkjenne en persons kompetanse vurdert etter Læreplanverket for Kunnskapsløftet, uavhengig av hvor og hvordan kompetansen er tilegnet/ervert. Gjennom vurderingen får den voksne dokumentert sin kompetanse uten å måtte gå veien om tradisjonelle prøveordninger. Dette inne bærer en annen metodisk tilnærming enn det som er vanlig i ordinær vurderingspraksis. Formålet er å finne ut av hva den voksne kan og å dokumentere dette. Realkompetansevurderingen fastslår om den voksnes kompetanse er likeverdig med den kompetansen som grunnskoleopplæring gir.

Voksne skal kunne bygge videre på den realkompetansen de har skaffet seg på andre arenaer enn gjennom grunnskoleopplæring. Å anerkjenne allerede tilegnet kompetanse gjennom realkompetansevurdering kan føre til en mer effektiv bruk av ressurser både for den voksne, for utdanningssystemet og samfunnet generelt.

Godkjent realkompetanse kan gi den voksne

- dokumentasjon på godkjent kompetanse i fag, dvs. en dokumentasjon som er likeverdig med andre sluttvurderinger
- avkortet og tilpasset opplæringstilbud for å oppnå vitnemål i grunnskolen

Voksne som blir realkompetansevurdert, har rett til både et enkeltvedtak om realkompetansen sin og et kompetansebevis som dokumenterer hva den voksne har fått godkjent. For mer om krav til innholdet i enkeltvedtaket og kompetansebeviset, se punkt 9.1.

Realkompetansevurdering som sluttvurdering

Å få godkjent et fag gjennom en realkompetansevurdering er likeverdig med andre sluttvurderinger etter forskriften kapittel 4, jf. § 4-13. Det betyr at en voksen som får godkjent et helt fag gjennom en realkompetansevurdering, for eksempel matematikk, har en sluttvurdering i dette faget. Den voksne følger ikke opplæring i faget hun eller han har fått godkjent, og skal ikke opp til eksamen i dette faget.

Realkompetansevurdering for å gi et avkortet og tilpasset opplæringstilbud

Realkompetansevurdering kan også brukes som et redskap for å avgjøre hvilken opplæring den voksne har behov for i et fag. Kartleggingen av den voksnes realkompetanse skjer på samme måte som for realkompetansevurdering som sluttvurdering etter § 4-13, men utfallet av realkompetansevurdering brukes til å avklare hva slags opplæring den voksne har behov for i faget.

I forbindelse med bruk av realkompetansevurdering for å kartlegge hvilken opplæring voksne skal ha i et fag, er det to tilfeller som må behandles. Det første er hvor realkompetansevurderingen brukes for å avdekke

innplassering av den voksne på et gitt nivå basert på hennes eller hans kompetanse i forhold til læreplanen for faget. Det andre er de tilfellene hvor den voksne har fått godkjent deler av et fag og kun har behov for opplæring i deler av et eller flere fag.

Direktoratet minner om at det kan være noen utfordringer i de tilfellene der den voksne får godkjent deler av et fag gjen nom en realkompetansevurdering, og den voksne ønsker sluttvurdering i faget. Dette kommer av at grunnlaget for å fastsette en standpunkt karakter er de samlede kompetansemålene etter læreplanen for et fag, jf. forskrift til opplæringsloven § 4-3. For at en lærer skal kunne sette en standpunkt karakter må hun eller han ha vurderingsgrunnlag i de samlede kompetansemålene på 10. årstrinn. Læreren må her vurdere hvordan hun eller han kan legge til rette for vurderingssituasjoner hvor den voksne kan få vist kompetansen sin, også i de delene av faget som den voksne har fått godkjent gjennom en realkompetansevurdering. Dette vil være nødvendig for å sette en standpunkt karakter, i og med at en standpunkt karakter skal settes på grunnlag av de samlede kompetansemålene i faget, ikke bare et utvalg.

4. Rammene for og innholdet i en realkompetansevurdering

En vurdering av realkompetanse er basert på faglig skjønn utført av kompetente fagpersoner. Realkompetansevurdering forutsetter at den som vurderer, har en helhetlig forståelse av kompetansebegrepet, og av at kompetanse kan erverves på ulike arenaer og på ulike måter.

Det følger av forskriften § 4-13 at realkompetansen skal vurderes opp mot kompetansemålene i læreplan for fag i læreplanverket. Kommunen skal vurdere om den voksnes formelle, ikke-formelle og uformelle kompetanse er likeverdig med den kompetansen som oppnås gjennom grunnskoleopplæring:

- **Formell kompetanse:** Fullført og ev. avbrutt grunnskoleopplæring fra Norge eller fra utlandet.
- **Ikke-formell kompetanse:** Kurs eller kompetansehevende tiltak på arbeidsplassen, i regi av studieforbund eller andre.
- **Uformell kompetanse:** Kunnskap og ferdigheter gjennom arbeid, organisasjonsarbeid, annet frivillig arbeid eller erfaring fra andre steder der læring ikke er det primære formålet. Uformell læring er ikke organisert eller strukturert med hensyn til mål, tid eller læringsstøtte, og den er i de fleste tilfeller utilsiktet fra «elevens» side.

I korte trekk kan en persons realkompetanse oppsummeres med alt den voksne kan. Hvor og hvordan kompetansen er ervervet, har ingen betydning. Det avgjørende er at hun eller han har denne kompetansen.

4.1 Fag

Det er fagene som kreves for at den voksne skal kunne få vitnemål i grunnskoleopplæring for voksne, jf.

forskriften § 4-33, som kan godkjennes gjennom en realkompetansevurdering. Disse fagene er norsk, engelsk, matematikk, naturfag, samfunnsfag og religion, livssyn og etikk (RLE). Alle disse fagene kan realkompetansevurderes.

Realkompetansevurdering skal alltid gjennomføres opp mot Læreplanverket for Kunnskapsløftet. For få godkjent i et fag må den voksnes kompetanse være likeverdig med den kompetansen som vurderes til karakteren 2 eller bedre i læreplaner for fag på 10. trinn. En realkompetansevurdering starter som regel med å finne ut hvilke fag den voksne har behov for å bli realkompetansevurdert i. Realkompetansevurderingen skal gjennomføres med utgangspunkt i kompetansemålene som er fastsatt for 10. trinn. Dette er et «top-down-prinsipp».

En voksen som får godkjent et fag gjennom en realkompetansevurdering, skal ikke avlegge eksamen i faget.

4.2 Godkjent i hele eller deler av et fag

Det er mulig å få godkjent både hele og deler av et fag gjennom en realkompetansevurdering. Dersom den voksnes kompetanse ikke er likeverdig med den samlede kompetansen som følger av læreplanen for et fag på 10. trinn, tilsvarende minst karakteren 2, kan den voksne få godkjent deler av et fag. Godkjent i deler av et fag er ikke likeverdig med en sluttvurdering i faget. Den voksne må da ha standpunktkarakter og/eller eksamenskarakter for å oppfylle krav til vitnemål. Det er ikke mulig å gå opp til eksamen i deler av faget.

Godkjent i deler av et fag er likevel viktig for den som ønsker mer grunnskoleopplæring, eller for den som ønsker å få dokumentert at hun eller han har noe kompetanse i et fag. Godkjent i deler av et fag skal dokumenteres på et vedlegg til kompetansebeviset og i enkeltvedtaket. Dokumentasjon på godkjent kompetanse i deler av fag, kan også være aktuelt å legge frem for en mulig arbeidsgiver. For føring av kompetansebevis for voksne som får godkjent deler av et fag, gjelder § 4-33a i forskriften. For mer informasjon om dette, se våre retningslinjer for føring av vitnemål og kompetansebevis for grunnskolen i Kunnskapsløftet 2013 på www.udir.no/regelverk.

Det er ikke tillatt å foreta en realkompetansevurdering etter at opplæringen er gitt, for å godkjenne kompetansemål som ikke ble godkjent i en realkompetansevurdering i forkant av opplæringen.

4.3 Metoder

Realkompetansevurderingen bør gjennomføres på en måte som gjør at den voksne får vist mest mulig av sin kompetanse. Det er viktig at det settes av tilstrekkelig med tid til å kartlegge den voksnes kompetanse, og til å vurdere og verdsette kompetansen som den voksne viser. Et grunnleggende prinsipp ved ordningen er at den voksne skal få vist sin kompetanse uten å gå veien om tradisjonelle prøveordninger. I tillegg er det et sentralt prinsipp i realkompetansevurderingen at fagpersonen skal finne ut hva den voksne kan.

Realkompetansevurdering handler ikke om å avdekke alt den voksne ikke kan. Kommunen må sørge for at fagpersonene som bidrar i realkompetansevurderingen, velger metoder i samsvar med dette. Metoder for kartlegging og vurdering er nærmere behandlet i omtalen av fase 2 og 3.

Realkompetansevurderingen kan foregå på alle språk. I forbindelse med en rkv kan det være slik at den voksne ikke kan norsk eller samisk godt nok til å uttrykke sin kompetanse i faget, og det kan derfor være hensiktsmessig at den voksne kan uttrykke seg på sitt eget morsmål, eventuelt om han eller hun veksler mellom norsk/samisk og det andre språket.

I noen tilfeller kan det også brukes tolk.

4.4 Anbefalte krav til kompetanse for fagpersoner

Det er ikke fastsatt spesifikke krav i regelverket til kompetansen til den som skal gjennomføre realkompetansevurderingen. Men det er kommunens ansvar å sikre at den/de som gjennomfører vurderingen, har den nødvendige kompetansen til at realkompetansevurderingen blir gjennomført på en forsvarlig måte, jf. forskriften § 4-13. I disse retningslinjene betegnes alle som bidrar i faser av realkompetansevurderingen som fagpersoner. Direktoratet mener det i realkompetansevurderingen samlet sett kan være behov for fagpersoner med ulik kompetanse for at vurderingen skal gjennomføres på et forsvarlig grunnlag. Dersom den som har gjennomført en fase, ikke har faglige forutsetninger for dette, kan det føre til at realkompetansevurderingen ikke er gjennomført på et forsvarlig grunnlag, jf. forskriften § 4-13 fjerde ledd.

Det kreves ulik faglig kompetanse for oppgavene med å veilede, kartlegge og vurdere. I tillegg skal saksbehandlingsreglene i både forvaltningsloven og forskrift til opplæringsloven følges. For å gjennomføre alle fasene av en realkompetansevurdering kan det være nyttig å ha:

- god kjennskap til grunnskoleopplæring, herunder Læreplanverket for Kunnskapsløftet og krav til sluttvurdering
- god kjennskap til realkompetanseordningen og realkompetansevurdering som metode
- veiledningskompetanse
- læreplanfaglig kompetanse
- vurderingsfaglig kompetanse
- fagkompetanse i de fagene den voksne skal vurderes opp mot
- kompetanse om voksnes læring

I del 2 redegjør vi for anbefalte krav til kompetanse hos fagpersonene som gjennomfører de ulike fasene i vurderingene.

Dersom rkv skal foregå på et annet språk enn norsk eller samisk må fagpersoner som gjennomfører rkv kunne beherske både fremmedspråket og norsk eller samisk. Det innebærer at fagpersonen må kunne forstå

fagterminologien både på fremmedspråket og på norsk eller samisk. Det vil være av stor betydning at fagpersonen kan se sammenhengen mellom den kompetansen den voksne innehar (ev. i samtale, dokumentasjon) og kravene til kompetanse i læreplanen.

Tips til videre lesning:

- Brev om anbefalt formell kompetanse og veiledende kompetansekriterier for rådgivere
- Se www.vox.no for mer om partnerskap for karriereveiledning

5. Kommunens ansvar

Ansvar for grunnskoleopplæring for voksne er regulert i opplæringsloven § 4A-4. Kommunen har ansvaret for grunnskoleopplæringen for voksne etter opplæringsloven § 13-1, jf. § 4A-4 første ledd. Fylkeskommunen har ansvaret for grunnskoleopplæring for voksne i barnevernsinstitusjoner og helseinstitusjoner, jf. opplæringsloven §§ 13-3 og 13-3a. Fylkeskommunen har også ansvaret for grunnskoleopplæring i fengsel. Skoleeier har ansvaret for å ha et forsvarlig system for å sikre at kravene i opplæringsloven oppfylles, jf. opplæringsloven §§ 13-10 og 4A-4.

Kommunen har plikt til å sørge for at voksne søkere med rett til grunnskoleopplæring får kartlagt og vurdert realkompetansen sin, dersom de ønsker det. Kommunen har også ansvaret for å realkompetansevurdere voksne som søker om inntak til videregående opplæring når den voksne ikke har vitnemål for fullført norsk grunnskoleopplæring, er skrevet ut fra grunnskolen etter opplæringsloven § 2-1 fjerde ledd, eller ikke kan dokumentere gjennomført grunnskoleopplæring som er ni år eller mer i utlandet jf. forskriften § 6-13.

Kommunen har ansvaret for at realkompetansevurderingene gjennomføres i samsvar med kravene i opplæringsloven med forskrifter og i forvaltningsloven. Relevante krav til realkompetansevurderingen finnes blant annet i

- opplæringsloven §§ 4A-1, 4A-8 og 4A-4, jf. § 13-10
- forskrift til opplæringsloven §§ 4-13, 4-3, 4-33 og 4-33a
- forskrift til opplæringsloven § 6-46
- læreplanene for fag
- forvaltningsloven §§ 11, 11a, 17, 24 flg.

Kommunen skal ha et forsvarlig system for å følge med på om kravene til realkompetansevurderingen oppfylles, jf. § 13-10 andre ledd. Det betyr at kommunen blant annet må følge med på at voksne med rett til grunnskoleopplæring, som ber om å bli realkompetansevurdert, blir det uten ugrunnet opphold, og at realkompetansevurderingen som gjennomføres, er i samsvar med kravene over.

Kommunen kan delegere gjennomføringen av realkompetansevurderingen, men må da sikre at delegeringen er forsvarlig. Dette betyr blant annet at den det delegeres til, må ha den nødvendige kompetansen til å gjennomføre vurderingen i samsvar med regelverket. Vi minner her om at selv om oppgaven er delegert, for eksempel til et voksenopplæringsssenter, så har kommunen like fullt ansvaret.

5.1 Krav til saksbehandling ved realkompetansevurderingen

Kravene til saksbehandling i opplæringsloven med forskrift og i forvaltningsloven innebærer blant annet følgende:

- plikt til å veilede, jf. § 11
- realkompetansevurderingen skal gjennomføres uten ugrunnet opphold, jf. § 11 a og forskriften § 4-13 fjerde ledd
- plikt til å gi foreløpig svar dersom det ikke fattes et enkeltvedtak innen en måned, jf. § 11a
- krav til forsvarlig utredning av saken i § 17
- rett til partsinnsyn, jf. §§ 18 og 19
- krav til skriftlig enkeltvedtak og begrunnelse av enkeltvedtaket i §§ 23, 24 og 25
- krav om underretning om vedtaket etter § 27
- plikt til å opplyse om klagerett i enkeltvedtaket etter § 27

I tillegg har også ulovfestede forvaltningsrettslige prinsipper betydning. Her vil vi nevne forsvarlighetsprinsippet og forbudet mot usaklig forskjellsbehandling.

Uten ugrunnet opphold

Det framgår av forskrift til opplæringsloven § 4-13, og forvaltningsloven § 11a at kommunen skal behandle slike søknader «uten ugrunnet opphold». Det innebærer at søknader om opplæring/realkompetansevurdering for voksne skal behandles fortløpende.

Forsvarlig grunnlag

Det er fastsatt i forskrift til opplæringsloven § 4-13 at det er kommunens ansvar å sikre at realkompetansevurderingen gjennomføres på et forsvarlig grunnlag. Dette stiller forsvarlighetskrav til saksbehandlingen i kommunen og den måten vurderingen gjennomføres på.

Saken er så godt opplyst som mulig

Kommunen har ansvaret for at saken er så godt opplyst som mulig før de gjør et enkeltvedtak jf. forvaltningsloven § 17. Dette gjelder både kartleggingen av den voksnes kompetanse og vurderingen av om den voksnes kompetanse er likeverdig med den kompetansen som er oppnådd gjennom

grunnskoleopplæring. Kommunen skal legge til grunn de faktiske opplysningene som er mest sannsynlige dersom kommunen er i tvil.

Enkeltvedtak

En realkompetansevurdering er et enkeltvedtak som kan påklages til fylkesmannen, jf. forskriften §§ 4-13 og 5-1. I enkeltvedtaket skal det ifølge forvaltningsloven § 25 gå klart fram;

- hva den voksne har fått godkjent
- rettsreglene som gjelder
- hvilke opplysninger som er lagt til grunn i saken
- hvilke hensyn som er vektlagt i skjønnsutøvelsen ved vurderingen av realkompetansen til den voksne

5.2 Informasjon

For at voksne skal kunne bruke muligheten til å bli realkompetansevurdert, er det viktig at de får informasjon om dette. Kommunen har i dag ingen lovfestet plikt til å informere om retten til grunnskoleopplæring for voksne, herunder om realkompetansevurdering.

Utdanningsdirektoratet anbefaler at kommunene gir slik informasjon. Informasjonen kan rettes direkte mot den voksne, men også mot andre tjenesteytere som NAV, arbeidsgivere, osv. Informasjonen bør være tilpasset målgruppen, og være klar og tilgjengelig.

Del 2: Faser i en realkompetansevurdering

Del 2 omhandler hvordan en realkompetansevurdering bør gjennomføres. Her er det både krav som er fastsatt i regelverket, men også anbefalinger fra direktoratet knyttet til hvordan saksbehandlingen bør være.

En realkompetansevurdering består vanligvis av fire faser fra den voksne tar kontakt med fylkeskommunen til hun eller han får skrevet ut dokumentasjon. De fire fasene er:

- **Veiledning og avklaring**
- **Kartlegging**
- **Vurdering og verdsetting**
- **Dokumentasjon**

Fasene tydeliggjør kravene som er fastsatt i regelverket, både til de faglige vurderingene og til saksbehandlingen. Veiledning av den voksne er viktig i alle fasene. Fagpersonene som er involvert, har ulike roller og oppgaver avhengig av fasen. Fasene kan gli over i hverandre. For eksempel kan fagpersoner som gjennomfører vurderingen, finne ut at det er behov for ytterligere kartlegging.

Prosessen må være så åpen og forutsigbar som mulig, slik at det er lett for den voksne å forholde seg til hva som skal skje i hver enkelt fase.

De fleste voksne har liten eller ingen kjennskap til hva realkompetansevurdering er, og hvordan den foregår. Mange kan også føle seg usikre både på situasjonen og egen kompetanse. I veiledningsfasen og kartleggingsfasen bør fagpersonen jobbe med å skape trygghet og forsøke å skape en likeverdig relasjon mellom den voksne og seg selv, f.eks. ved å klargjøre for den voksne hvilke faser en realkompetansevurdering består av, og hva som forventes av den voksne i de ulike fasene.

I vurderingsfasen og dokumentasjonsfasen skal fagpersonen vurdere hva den voksne kan, men også her bør fagpersonene bidra til å skape trygghet hos den voksne.

I kapittel 6 til 9 gjennomgår vi de ulike fasene.

6. Fase 1. Veiledning og avklaring

Kort beskrivelse av fasen:

Denne fasen starter når den voksne tar kontakt med kommunen. Den voksne kan ta kontakt fordi hun eller han ønsker grunnskoleopplæring og/eller ønsker å bli realkompetansevurdert for å få dokumentert sin kompetanse i et eller flere fag, eller fordi hun eller han har søkt om inntak til videregående opplæring. Kommunen oppretter en sak om den voksne.

I denne fasen veileder fagpersonen den voksne slik at det blir klart hva som er formålet med realkompetansevurderingen. Er dette en voksen som ønsker å få dokumentert at hun eller han har realkompetanse som tilsvarer norsk grunnskoleopplæring, eller er det en voksen som ønsker mer grunnskoleopplæring?

I veilednings- og avklaringsfasen er følgende punkter sentrale:

- Å informere den voksne om hans eller hennes rettigheter etter opplæringsloven.
- Å avklare om den voksne har rett til grunnskoleopplæring for voksne.
- Å avklare hvorfor den voksne ønsker å bli realkompetansevurdert.
- Å få en første kjennskap til hvilken kompetanse den voksne har, blant annet ved å kartlegge hvilken arbeidserfaring og annen aktuell erfaring den voksne har.
- Å informere den voksne om hans eller hennes muligheter ved godkjent realkompetanse.

6.1 Rådgivning

Ifølge opplæringsloven § 4A-8 har voksne med rett til grunnskoleopplæring også rett til rådgivning for å kartlegge hvilket opplæringstilbud hun eller han har behov for. Retten til rådgivning inntreffer når det er avklart at vedkommende har rett til grunnskoleopplæring. Rådgivningen må ta hensyn til at opplæringen skal tilpasses den voksnes livssituasjon, særlige behov og realkompetanse. Dette vil kunne ha betydning når kommunen skal avgjøre hvilket opplæringstilbud den enkelte skal tilbys, herunder opplæringens innhold, omfang, lengde og hva som vil være et forsvarlig opplæringstilbud for den enkelte voksne.

Tilpasning på grunnlag av den voksnes realkompetanse

Når kommunen skal avgjøre hvilket opplæringstilbud den enkelte voksne skal ha, og hvordan dette skal tilpasses, er en kartlegging av den voksnes behov og hennes eller hans realkompetanse sentralt. Den voksne skal ha en opplæring i de fagene hun eller han mangler for å få vitnemål etter § 4-33. Det må også vurderes om den voksne trenger opplæring i hele eller deler av fag.

Realkompetansevurdering kan ha betydning for den voksnes opplæringstilbud ved at den brukes som sluttvurdering, men også ved at den brukes som et redskap for å avklare den voksnes behov for opplæring og plassering på et nivå etter læreplanen.

Realkompetansevurdering som sluttvurdering

Realkompetansevurdering som sluttvurdering er nærmere regulert i forskrift til opplæringsloven § 4-13. Kommunen skal foreta en realkompetansevurdering av voksne i forbindelse med kartlegging av hvilken grunnskoleopplæring den voksne skal gis, jf. opplæringsloven § 4A-1. Hovedtanken bak realkompetansevurderingen er at den voksne ikke skal måtte følge opplæring i fag der hun eller han allerede har tilfredsstillende kompetanse.

Direktoratet anbefaler at rådgivningen får det omfanget som er nødvendig for å avklare hvilken sluttkompetanse den voksne ønsker.

6.2 Informasjon om rettigheter og avklaring av den voksnes rett

I veilednings- og avklaringsfasen bør kommunen gi den voksne informasjon om hans eller hennes rett til grunnskoleopplæring etter opplæringsloven kapittel 4A. Kommunen må informere den voksne om at hun eller han har rett til opplæring i fag, deler av fag eller i grunnleggende ferdigheter, avhengig av målet med opplæringen.

Kommunen bør også gi den voksne informasjon om hun eller han har rett til et opplæringsløp som er tilpasset han eller hennes behov. Dette innebærer blant annet at opplæringstilbudet til den voksne, skal være tilpasset resultatet av realkompetansevurderingen, den voksnes livssituasjon og eventuelle særlige behov.

Kommunene må i denne fasen avklare om dette er en voksen som har rett til grunnskoleopplæring eller ikke.

Tips

- Direktoratet har utarbeidet informasjonsbrosjyrer til voksne som ønsker grunnskoleopplæring. Disse kan skrives ut eller bestilles gratis, og kan være et godt redskap for å informere den voksne om hans eller hennes rettigheter.
- I rundskriv Udir-3-2012 informerer vi om retten til grunnskoleopplæring for voksne.
- Høsten 2013 trådte det i kraft nye bestemmelser om inntak til videregående opplæring som også gjelder for voksne. Se forskriften §§ 6-45 til 6-49 som regulerer inntak av voksne med rett, realkompetansevurdering ved inntak og saksbehandlingskrav.

6.3 Anbefalte krav til fagpersonens kompetanse i denne fasen

Kommunen avgjør hvem som veileder den voksne. Veiledningen kan for eksempel gis av en yrkes- og utdanningsrådgiver eller karriereveileder. Vi anbefaler at fagpersonen som gjennomfører veilednings- og avklaringsfasen, har

- kjennskap til den voksnes muligheter og rettigheter
- kjennskap til utdanningssystemet, LK06 og ulike veier for å oppnå ønsket kompetanse
- veiledningskompetanse – se våre veiledende kompetansekrav og kriterier for utdannings- og yrkesrådgivere
- fått opplæring i realkompetansevurdering
- kjennskap til praksisfeltet og arbeidsmarkedet
- god kommunikasjonsevne
- kompetanse om voksnes læring

7. Fase 2. Kartlegging av den voksnes kompetanse

I fase 1 har fagpersonen sammen med den voksne avklart hvorfor den voksne ønsker å bli realkompetansevurdert. For de voksne som ønsker videregående opplæring, er det blitt avdekket hvilken

sluttkompetanse den voksne ønsker. Den andre fasen er kartleggingsfasen.

Kort beskrivelse av fasen:

I kartleggingsfasen skal kommunen sørge for at det blir klargjort hvilken kompetanse den voksne har. Her må kommunen, i samarbeid med den voksne, sørge for å få innhentet all relevant dokumentasjon knyttet til den voksnes formelle, ikke-formell og uformelle kompetanse.

Deretter må kommunen avgjøre om det er behov for å kartlegge den voksnes kompetanse ytterligere før fase 3, som er vurderings- og verdsettingsfasen.

Kartleggingen gjøres med utgangspunkt i sluttkompetansen den voksne ønsker, i fase 1. Kommunen må i denne fasen avklare hvilke fag som inngår i den sluttkompetansen den voksne ønsker, jf. Læreplanverket for Kunnskapsløftet, og hva det vil innebære for den voksne.

Kartleggingen skal

- avklare hvilke læreplaner for fag den voksne skal realkompetansevurderes mot, og gjennom arbeid med læreplanene avgjøre hva som er kompetanse i fagene
- kartlegge hvilken kompetanse den voksne har: formell, ikke-formell og uformell kompetanse
- avgjøre hvilke metoder som skal benyttes for å kartlegge den voksnes kompetanse

7.1 Analysere aktuelle læreplaner og avklare krav til sluttdokumentasjon

Realkompetansevurdering skal gjøres i lys av kompetansemålene i faget/fagene på 10. trinn. Før kartleggingen av den enkelte voksne kan gjennomføres, er det derfor nødvendig at den som skal gjennomføre kartleggingen, har avklart følgende:

- Hvilke fag og eksamener er det krav til sluttvurdering i for å oppfylle kravene til å få vitnemål?
- Hvilken kompetanse kreves etter læreplanen for det enkelte faget for å få faget godkjent gjennom en realkompetansevurdering?

Krav til vitnemål

Kravene til å få et vitnemål for grunnskoleopplæring for voksne følger av forskriften § 4-33. For å få vitnemål må den voksne ha sluttvurdering i fagene norsk, engelsk og matematikk og sluttvurdering i to av de tre fagene: samfunnsfag, RLE og naturfag. Et fag som er godkjent gjennom realkompetansevurdering etter forskriften § 4-13, oppfyller dette kravet.

7.2 Analyse av de ulike fagene

Etter at det er avdekket hvilke fag den voksne har behov for sluttvurdering i, må de som skal gjennomføre realkompetansevurderingen, ha analysert de aktuelle læreplanene for fag.

7.2.1 Godkjenning av enkeltfag etter læreplanen for faget

Vurderingen av realkompetanse skal gjøres opp mot kompetansemålene i læreplanen for fag, jf. forskrift til opplæringsloven § 4-13 første ledd.

For å få godkjent hele fag skal vurderingen knyttes til de samlede kompetansemålene i faget etter Læreplanverket for Kunnskapsløftet, jf. § 4-3. Dette forstås i forbindelse med realkompetansevurdering som den samlede kompetansen i faget. For å kunne gjennomføre en realkompetansevurdering, er det nødvendig at den som skal gjennomføre realkompetansevurderingen, har avklart hva som er den samlede kompetansen i faget. Det skal vurderes om den voksnes realkompetanse er likeverdig med kompetansen som oppnås gjennom grunnskoleopplæringen.

Utdanningsdirektoratet har utarbeidet flere veiledninger som både omhandler læreplaner i de enkelte fagene, lokalt læreplanarbeid og veiledende kjennetegn for måloppnåelse ved standpunktvurdering. Se udir.no under både læreplaner og vurdering.

For den som ikke får godkjent hele fag, skal vurderingen knyttes til kompetansemål på lavere trinn. Det vil være mulig å få godkjent kompetansemål på ulike hovedtrinn.

For å kunne kartlegge den voksnes realkompetanse er det viktig å ha arbeidet aktivt med de aktuelle læreplanene, og da er det nødvendig med god kjennskap til hvordan læreplanene i Kunnskapsløftet er utformet.

Kompetansebegrepet i Læreplanverket for Kunnskapsløftet

Det er sentralt å forstå innholdet i kompetansebegrepet i Kunnskapsløftet. Kompetanse forstås som «evnen til å løse oppgaver og mestre komplekse utfordringer»². Kompetanse vises ved å anvende kunnskaper og ferdigheter til å løse konkrete oppgaver. Kompetansebegrepet understreker videre at oppgavene som skal løses, er sammensatte, og at den oppnådde kompetansen må være fleksibel, da den skal kunne brukes i situasjoner der en møter flere utfordringer. Kompetansebegrepet peker derfor også ut over opplæringssituasjonen og mot arenaer der den voksne kan ha ervervet andre kunnskaper og ferdigheter. Dette er et godt utgangspunkt for å kunne beskrive og anerkjenne realkompetansen til en voksen. Kompetansebegrepet åpner for å anerkjenne erfaring og utøvelse av oppgaver fra arbeidsliv, tidligere utdanning og fra andre arenaer i samfunnet. Kompetansebegrepet handler altså ikke kun om faktiske kunnskaper, ferdigheter og holdninger, men vektlegger bruken av disse i ulike virkelige situasjoner.

Innholds- og metodefrihet

Kompetansemål har ulik utforming. Noen mål handler om å anvende kunnskaper, andre kompetansemål handler om å utvikle innsikt i begreper og prinsipper.

Kompetansemålene gir lokal handlefrihet når det gjelder å velge innholdet i opplæringen, hvordan opplæringen skal organiseres, og hvilke arbeidsmåter som skal brukes. Målene gir ikke føringer når det gjelder metoder, med unntak av læreplaner der metode er en del av kompetansen i faget. Dette har også betydning for realkompetansevurderingen og innebærer at den voksne kan vise kompetanse på ulike måter.

Når fagpersonen arbeider med læreplanene, er det viktig å avklare om det er krav i læreplanen som har betydning for hvilke metoder som må brukes for å vurdere den voksnes kompetanse.

Nærmere om analyse av læreplanene

Den samlede kompetansen i faget avdekkes gjennom en tolkning av læreplanen som helhet, hvor man ser på

- formålet for faget
- hovedområder og grunnleggende ferdigheter
- kompetansemål

a) Formålet

Formålet skaper en ramme og gir retning for faget. Formålet med faget beskriver hensikten med opplæringen i faget og hvilken verdi faget har for samfunn og arbeidsliv. Formålet vil derfor være til hjelp for den voksnes forståelse av hvilken egen erfaring og kompetanse som vil ha betydning i realkompetansevurderingen.

b) Hovedområder og grunnleggende ferdigheter

Alle læreplanene har en omtale av grunnleggende ferdigheter i faget.

I Kunnskapsløftet er det definert fem ferdigheter som utgjør grunnleggende forutsetninger for læring og utvikling i skole, arbeid og samfunnsliv. Dette er å kunne lese, regne, uttrykke seg muntlig og skriftlig, og bruke digitale verktøy.

I hver læreplan for fag er det en beskrivelse av hvordan de fem grunnleggende ferdighetene skal bidra til å utvikle kompetansen i faget, og hvordan disse ferdighetene er en del av denne kompetansen.

Mål for de grunnleggende ferdighetene er integrert i kompetansemålene i premissene til det enkelte faget. Ferdighetene er avgjørende redskaper for læring i alle fag, og samtidig en forutsetning for at eleven skal kunne vise sin kompetanse.

Fagene er delt inn i hovedområder. Hovedområdene kan være til hjelp i tolkningen av hva som er den samlede kompetansen i faget. Hovedområdene strukturerer fagene og utgjør til sammen en helhet.

c) Kompetansemålene

Det er fastsatt i § 4-13 at realkompetansevurderingen skal gjøres ut fra de samlede kompetansemålene i læreplanen for faget. Når det gjelder realkompetansevurdering, er det ikke slik at de enkelte kompetansemålene skal kvitteres ut ett for ett. Det skal gjøres en helhetlig vurdering av om den voksnes kompetanse er likeverdig med den samlede kompetansen som det er mulig å lese ut av kompetansemålene, hovedområdene og formålet som helhet. Dette er videre utdypet i punkt 8.1. I denne fasen er det viktig at fagpersonen/fagpersonene, som kartlegger den voksnes kompetanse, har arbeidet med læreplanene for de ulike fagene, både hver for seg og i sammenheng, slik at hun eller han har god kjennskap til hvilken kompetanse som det kan være relevant å spørre om dokumentasjon på.

2) Retningslinjer for utforming av læreplaner for fag. Fastsatt av Kunnskapsdepartementet november 2011.

7.3 Kartlegging av den voksnes kompetanse

En realkompetansevurdering er et enkeltvedtak. Det er kommunen som har ansvaret for at saken er så godt opplyst som mulig før vedtaket gjøres, jf. forvaltningsloven § 17. I kartleggingsfasen skal fagpersonen få en oversikt over den voksnes kompetanse. Resultatet av kartleggingen er et viktig grunnlag for fase 3 som er vurderings- og verdsettingsfasen.

Den voksnes realkompetanse består av den kompetansen hun eller han har ervervet på ulike arenaer. Den voksne bør oppmuntres til å synliggjøre all sin kompetanse. Det overordnede målet for realkompetansevurderingen er å verdsette hele spekteret av kompetanse som den voksne har. I en realkompetansevurdering spiller det ingen rolle hvor og hvordan den voksne har oppnådd kompetansen. Det avgjørende er hva den voksne kan. Hva som er relevant i den konkrete vurderingen av realkompetanse, avhenger av læreplanene som den voksne skal realkompetansevurderes etter.

I samarbeid med den voksne skal kommunen innhente all relevant dokumentasjon knyttet til den voksnes formelle, ikke-formelle og uformelle kompetanse, og knytte dette til hva som kan være likeverdig kompetanse med faget eller fagene som den voksne ønsker å bli realkompetansevurdert mot.

I kartleggingsfasen handler det både om å samle og å produsere dokumentasjon. Noe av kompetansen kan være dokumentert i kursbevis og attester. Annet kan være udokumentert. Både den voksne og fagpersonene har et ansvar for å opplyse saken gjennom kartleggingen. I kartleggingen kan den voksne bli bedt om følgende:

- Utarbeide eller oppdatere CV-en.
- Samle inn skriftlig dokumentasjon:
 - Kompetansebevis fra tidligere opplæring.
 - Kursbevis, eksamensbevis fra annen opplæring. Både avsluttet og ikke avsluttet.
 - Attester fra arbeidsgivere, tillitsvern, oppgaver som frivillig.

- Uttalelser fra arbeidsgivere om hvilken kompetanse den voksne har, osv.
- Beskrivelser fra arbeidsgiver og frivillig sektor om jobbinnhold, kompetanse, oppgaver utført for eksempel som frivillig på et arrangement.
- Kompetansebeskrivelse utarbeidet av den voksne som er attestert av arbeidsgiver, frivillig sektor, osv.
- Skriftliggjøre kompetanse som ikke tidligere er beskrevet. Denne dokumentasjonen bør hvis mulig attesteres.
- Samle inn materiale den voksne har laget, for eksempel fotografier, tegninger, dokumentasjon på utført arbeid, produkter, artikler, tekster, håndverk, osv.
- Delta i samtaler eller intervju
- Beskrive egen kompetanse

I kartleggingsfasen er det viktig at den voksne får veiledning. For å kunne skaffe relevant dokumentasjon må den voksne forstå hva som er hensikten med fasen, og hvilken dokumentasjon hun eller han kan og bør legge fram. Det kan her være aktuelt å veilede den voksne for å

- bistå han eller henne med å synliggjøre egen relevant kompetanse, og forklare hva som kan være relevant dokumentasjon
- beskrive egen kompetanse opp mot kompetansemål i læreplanen.

Kartleggingen foregår ofte individuelt, men den kan også foregå i grupper der flere søkere støtter hverandre i arbeidet med å dokumentere sin kompetanse. En kartlegging i gruppe skal ikke føre til at prosessen utsettes i påvente av at det skal komme flere voksne som ønsker en realkompetansevurdering.

7.4 Anbefalte krav til fagpersonens kompetanse i denne fasen

I denne fasen er det viktig at fagpersonene har

- god kompetanse om læreplanverket og innholdet i de(n) aktuelle læreplanen(e)
- god læreplanfaglig kompetanse
- formell kompetanse i faget/fagene
- god kjennskap til realkompetansevurdering
- god kjennskap til grunnskoleopplæring for voksne og voksnes rettigheter etter opplæringsloven

8. Fase 3. Vurdering og verdsetting av den voksnes kompetanse

Vurderings- og verdsettingsfasen skjer på grunnlag av veilednings- og avklaringsfasen og kartleggingsfasen. Resultatene fra kartleggingsfasen er utgangspunktet for vurderingen og verdsettingen.

Kort beskrivelse av fasen:

I vurderings- og verdsettingsfasen avgjør kommunen om den kompetansen den voksne viser, er likeverdig med den kompetansen som oppnås gjennom grunnskoleopplæring etter læreplanverket. Før kommunen skal avgjøre om den voksnes realkompetanse er likeverdig, må de ha avgjort hva som skal til for å få godkjent de ulike fagene. Dersom innholdet og nivået i den voksnes realkompetanse er likeverdig, så skal faget godkjennes.

Sentrale spørsmål i denne fasen er:

- Hva innebærer det at den voksnes kompetanse er likeverdig?
- Hvordan sikre at vurderingen av likeverdighet gjøres på et forsvarlig grunnlag?
 - Hvordan sikre at vurderingsgrunnlaget er tilstrekkelig bredt?
 - Hvilke metoder kan brukes slik at resultatet av vurderingen blir mest mulig gyldig og pålitelig?

8.1 Likeverdig kompetanse

Grunnlaget for vurdering i en realkompetansevurdering av hele fag er de samlede kompetansemålene i læreplanen for faget. Det er fastsatt i forskriften § 4-13 første ledd andre punktum at:

Vurderinga skal vise at realkompetanse er likeverdig med kompetansen som er oppnådd gjennom grunnskoleopplæring.

Det avgjørende for å godkjenne realkompetanse er at den voksnes kompetanse er likeverdig. Direktoratet understreker at vurderingen av likeverdighet er skjønnsmessig og konkret. Vi gir her noen holdepunkter for hvordan kravet til likeverdighet skal forstås. Å vurdere likeverdig kompetanse innebærer å

- avklare om den voksnes kompetanse innholdsmessig er likeverdig med den samlede kompetansen etter læreplanen
- avklare om den voksne nivåmessig har en likeverdig kompetanse
- avgjøre hvilket trinn realkompetansen til den voksne er likeverdig med i de(t) aktuelle faget(ene)

Likeverdig kompetanse i Læreplanverket for Kunnskapsløftet

I mange tilfeller kan det være enkelt å tro at likeverdig kompetanse vil kreve at kompetansemålene i læreplanen for fag kan kvitteres ut ett etter ett. Det vil si at dersom den voksnes kompetanse ikke dekker så godt som alle kompetansemål i læreplanen, så godkjennes ikke faget. Det er å kreve at den voksnes kompetanse er «lik». Dette er etter direktoratets syn en feil tolkning av § 4-13 første ledd.

Kravet til likeverdighet innebærer helhetlig tilnærming til kompetansemålene. Fagpersonene som skal gjennomføre vurderingene, avgjør hva som samlet sett er kompetanse i det aktuelle faget. Dette kommer man fram til ved å tolke kompetansemålene i lys av formålet for faget, de grunnleggende ferdighetene og

eventuelle hovedområder. § 4-13 første ledd kan tolkes som at den inneholder et breddekrav. Litt forenklet er vurderingstemaet om den voksnes kompetanse dekker hovedinnholdet i kompetansemålene, og om den voksnes kompetanse har et slikt innhold og et slikt nivå at den voksne har faglige forutsetninger for å følge opplæringen på neste trinn i grunnskoleopplæringen. Det er også mulig å godkjenne deler av et fag i en realkompetansevurdering. Dette gjøres ved at den voksnes realkompetanse vurderes mot de enkelte kompetansemålene.

I § 4-13 første ledd presiseres det at grunnlaget for vurdering i fag er kompetansemålene i læreplanene for fag slik disse er fastsatt i Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Dette innebærer at det er forskriftsfestet et målrelatert vurderingsprinsipp også for realkompetansevurdering. Et målrelatert vurderingsprinsipp innebærer at den voksnes kompetanse skal vurderes opp mot, er kompetansemålene i læreplanen for faget. Den enkelte skal ikke vurderes i lys av kompetansen til andre voksne som realkompetansevurderes eller kompetansen til elever.

Det er innholds- og metodefrihet i Kunnskapsløftet. Det betyr at med mindre det er fastsatt eksplisitte innholds- eller metodekrav i kompetansemålene, så kan kompetanse vises på ulike måter.

8.1.1 Likeverdig kompetanse – innholdsmessig vurdering

Når det skal avgjøres om den voksnes kompetanse er likeverdig med den kompetansen som oppnås gjennom grunnskoleopplæring, må vi for det første vurdere om den voksnes kompetanse innholdsmessig tilsvarer den samlede kompetansen i faget etter læreplanen. I hvor stor grad den voksnes kompetanse må dekke kompetansemålene i læreplanen, skal vurderes for det enkelte faget. For å få godkjent et fag må den voksne vise kompetanse i alle hovedområdene som er fastsatt i læreplanen for faget på 10. trinn.

Lik – likeverdig

Likeverdig er ikke det samme som lik. Når det for eksempel skal fastsettes en standpunktarakter, skal kompetansen til eleven eller deltakeren være lik de samlede kompetansemålene, jf. forskrift til opplæringsloven § 4-3. Det vil da være slik at dersom eleven eller deltakeren ikke har vist kompetansen sin i noen kompetansemål, har læreren ikke et vurderingsgrunnlag. I forbindelse med en realkompetansevurdering hvor kravet er at kompetansen skal være likeverdig, er det ikke et krav om at den voksne må ha vist sin kompetanse i alle kompetansemålene. Det ville sannsynligvis ha gjort det umulig å bli realkompetansevurdert. Det er derfor viktig at fagpersonene som gjennomfører vurderingen og verdsettingen, husker at kompetanse kan oppnås på mange måter, og at den voksnes kompetanse neppe vil «overlappe» kompetansemålene perfekt. Det må her ses på hva den voksne kan, som dekker kompetansemålene, og betydningen av det den voksne kan, som ikke ligger helt innenfor denne læreplanen, men innenfor faget.

Dersom den voksne samlet har en tilsvarende kompetanse som de samlede kompetansemålene, må kompetansen anses å være likeverdig, selv om det er avvik på kompetansemålnivå, og dette avviket ikke har betydning for den samlede kompetansen.

Eksempel fra naturfag - element i vurderingen av likeverdighet

I naturfag er det fem hovedområder. Kompetanse i naturfag er at den voksne viser holdninger og kunnskaper som bidrar til å forstå naturvitenskapelig informasjon, til å ta bevisste og gjennomtenkte valg for eget liv og med tanke på å ta vare på jorda vår på en bærekraftig måte. Videre er kompetanse i faget kunnskaper og holdninger som viser et gjennomtenkt syn på samspillet mellom natur, individ, teknologi, samfunn og forskning.

Naturvitenskapen fremstår både som et produkt som viser den kunnskapen vi har i dag, og som prosesser som dreier seg om hvordan naturvitenskapelig kunnskap bygges og etableres. I læreplanen ivaretar hovedområdet «Forskerspiren» disse dimensjonene. «Forskerspiren» er et selvstendig kunnskapsområde som skal gi kunnskap om naturvitenskapelige arbeidsmåter og sentrale sider ved hvordan forskere innen naturvitenskap arbeider. Samtidig skal kompetansemålene i Forskerspiren integreres med kompetansemål fra de andre hovedområdene gjennom utvikling av hypoteser, eksperimentering, systematiske observasjoner, diskusjoner, kritisk vurdering, argumentasjon, begrunnelser for konklusjoner og formidling.

Innholdsfrighet

Innholdsfrigheten innebærer at kompetansemålene er formulert slik at det er mulig å tolke inn ulikt innhold i dem. Kompetansemålene skal, også i opplæringen, kunne fylles med ulikt innhold, blant annet avhengig av forutsetningene til deltakeren eller eleven.

Det avgjørende er at innholdet kan brukes for å vise kompetansen. Den voksne kan vise kompetansen sin på mange ulike måter, og kompetansen kan likevel være likeverdig.

Metodefrihet

Metodefrihet betyr at dersom det den voksne kan, er innenfor forståelsen som ligger i kompetansemålene, kan det godkjennes, selv om den voksne har lært å utføre arbeidet på en annen måte enn det «som er vanlig». Unntaket er dersom det er krav til bestemte teknikker i kompetansemålene, og dette er en del av den samlede kompetansen i faget. I de tilfellene må den voksne kunne kjenne den aktuelle metoden for å få godkjent i hele faget.

Forsvarlighetsvurdering – bred nok kompetanse i faget

Det er et krav i § 4-13 fjerde ledd at vurderingen skjer på et forsvarlig grunnlag. Dette har også betydning for tolkningen av likeverdighet. Med forsvarlig grunnlag menes blant annet at den voksne har faglige forutsetninger til å delta i opplæring på videregående nivå i Norge. I dette kan det tolkes inn at den voksnes kompetanse må dekke hovedområdene i læreplanen for faget.

Realkompetansevurderingen skal alltid ta utgangspunkt i kompetansemålene på 10. trinn, og dersom den voksnes kompetanse dekker den samlede kompetansen i faget på dette trinnet, skal det ikke gjøres en vurdering opp mot kompetansemål på lavere trinn. Dersom det ikke er forsvarlig å godkjenne hele faget, kan

det være aktuelt å godkjenne deler av faget. Dette gjøres ved at enkelte kompetansemål godkjennes. Det vil både være mulig å få godkjent deler av faget på 10. trinn, noen deler av faget for eksempel etter kompetansemålene på 4. trinn, og at noen deler av faget ikke dekkes i det hele tatt.

Det blir etter dette viktig å avklare hva som er kompetanse i de ulike fagene på de ulike trinnene.

8.1.2 Likeverdig kompetanse – faglig nivå for å tilsvare godkjent

For å få godkjent et fag gjennom en realkompetansevurdering må den voksnes kompetanse tilsvare «godkjent». I grunnskolen må det vurderes om hans eller hennes kompetanse i faget minst tilsvarer karakteren to - 2. For mer om dette, se rundskriv Udir-3-2012.

Forsvarlig grunnlag for å vurdere den voksnes realkompetanse

Når den voksne skal realkompetansevurderes, skal dette gjøres på et forsvarlig grunnlag, jf. forskriften § 4-13 fjerde ledd. I kravet til forsvarlig grunnlag ligger både krav til at den som skal vurdere, har et tilstrekkelig bredt vurderingsgrunnlag, og at vurderingen er egnet til å vise om kandidaten har den nødvendige kompetanse sett opp mot læreplanen for faget, både når det gjelder bredden i kompetansen og det faglige nivået.

8.1.3 Tilstrekkelig bredt vurderingsgrunnlag

Når fagpersonen skal gjennomføre fase 3, vurderings- og verdsettingsfasen, er det viktig at den eller de som skal vurdere den voksnes kompetanse, tar utgangspunkt i det som er lagt fram i kartleggingsfasen. I denne fasen er det samlet inn dokumentasjon på den voksnes kompetanse, som vil være et viktig utgangspunkt for vurderings- og verdsettingsfasen. Gjennom å sette seg inn i dokumentasjonen fra kartleggingsfasen kan den eller de som skal gjennomføre fase 3, få et overblikk over hvilken kompetanse den voksne kan antas å ha innenfor de ulike fagene.

Vurderings- og verdsettingsfasen bør alltid starte med en vurderingssamtale hvor fagpersonen og den voksne går gjennom den voksnes dokumentasjon. I vurderingssamtalen er hensikten at fagpersonen danner seg et inntrykk av den voksnes kompetanse og tar stilling til hvilke andre metoder enn samtalen det er behov for. For å skaffe et tilstrekkelig vurderingsgrunnlag er det ofte nødvendig med flere metoder. Realkompetansevurdering er ikke en dokumentasjonsordning, men samtidig er den skriftlige dokumentasjonen et viktig utgangspunkt for realkompetansevurderingen. Attester, kursbevis og andre dokumenter inngår som en del av realkompetansevurderingen. Fagpersonen bør gjennom vurderingssamtalene for eksempel avdekke om den voksne kan bruke faglige uttrykk, og om deler av den samlede kompetansen i læreplanen allerede her kan kvitteres ut.

En realkompetansevurdering skal avdekke hva den voksne kan på tidspunktet for vurderingen. Dette vil ha betydning for hvilke metoder kommunen tar i bruk i vurderings- og verdsettingsfasen, og fører til at det ofte er

andre metoder som er egnet i denne fasen enn i kartleggingsfasen.

Grad av kompleksitet i kompetansen som den voksne viser

I Kunnskapsløftet beskrives kompetanse som «evnen til å løse oppgaver og mestre komplekse utfordringer». For å vurdere den voksnes kompetanse bør metodene være egnet til å vise at hun eller han kan mestre komplekse utfordringer. Å bruke andre metoder enn vurderingssamtalene er også viktig for å få fram udokumentert og taus kompetanse hos den voksne.

Kompetansemålene i læreplanen for fag må tolkes slik at det blir klart hvilken samlet kompetanse den voksne må vise for å få godkjent et fag. Kompetansemålene må analyseres for å avklare graden av kompleksitet. Grad av kompleksitet kan avklares både ved å se på verbene som er brukt, og ved å se på hva den voksne skal ha kompetanse i. Videre vil innholdet, som kompetansen kan fylles med, være med på å bestemme kompleksiteten.

I fag hvor det er utformet veiledende nasjonale kjennetegn på måloppnåelse for standpunkt, har matrisene kvalitetsbeskrivelser som viser forventet nivå for å få karakteren 2.

8.1.4 Prinsipper for vurdering og valg av metoder

Metodene i denne fasen må gi en gyldig og pålitelig vurdering. For å avgjøre valg av metoder mener vi det er nødvendig med god læreplanfaglig kompetanse, god vurderingsfaglig kompetanse og god fagkompetanse.

Metodene må være egnet til å vurdere den voksnes kompetanse mot den samlede kompetansen slik den er formulert i kompetansemålene. Et grunnleggende prinsipp for vurdering er at den er gyldig, dvs. at metodene som brukes, måler det fagpersonen har til hensikt å vurdere/ måle. Dette stiller store krav til forståelsen av hvilken kompetanse det skal vurderes om den voksne har, og hvilke metoder som kan brukes for at den voksne skal få vist denne kompetansen. I denne forbindelse er det viktig å huske at en realkompetansevurdering har som hensikt å avdekke, vurdere og verdsette hva den voksne kan. Hensikten med en realkompetansevurdering er ikke å finne mangler i den voksnes kompetanse. Det betyr at metodene bør være egnet til å få fram både åpen og taus kompetanse.

Tolkningsfelleskap

For at realkompetansevurdering som vurderingsmetode skal ha tillit, er pålitelighet viktig. Realkompetansevurderingen bør gi et tilnærmet likt resultat uavhengig av hvor den foregår, og hvem som gjennomfører den. Fagpersoner som vurderer realkompetansen til den samme voksne på samme måte, på ulike tidspunkt, bør komme frem til et likt resultat dersom realkompetansevurderingen skal ha høy pålitelighet. Høy pålitelighet sikres ved å lage klare og presist definerte vurderingskriterier. Læreplanen må tolkes slik at fagpersonen(e) har en mest mulig lik forståelse av kravene til innhold og nivå i læreplanen for faget, og en vurdering av om kompetansen til den aktuelle voksne oppfyller dette. Påliteligheten forbedres når to eller flere fagpersoner vurderer den voksnes kompetanse i faget. Direktoratet mener det i mange tilfeller er

nødvendig med mer enn én fagperson som gjennomfører vurderingen, for å sikre påliteligheten og gjennomføringen av realkompetansevurderingen på et forsvarlig grunnlag.

8.1.5 Aktuelle metoder for vurdering

Når det skal avgjøres hvilke metoder som er egnet til å avdekke hva den voksne kan, er det viktig å se på både fagets egenart og på behovet til den enkelte voksne.

Ved valg av metoder er det viktig å huske at hensikten med innføring av ordningen med realkompetansevurdering var at den voksne skulle få dokumentert sin kompetanse uten å gå veien om tradisjonelle prøveordninger. Metodene som anvendes, må ikke stride mot dette prinsippet. Dette betyr at en realkompetansevurdering ikke skal ha form av en «mini-eksamen».

Fagpersonen(e) bør sette seg inn i eventuell skriftlig dokumentasjon av den voksnes kompetanse på forhånd. Vurdering av dokumentasjonen er ofte et utgangspunkt for ytterligere vurdering og verdsetting ved å bruke andre metoder. Hensikten med dette arbeidet er først og fremst å gjøre seg opp en oppfatning av møtepunktene mellom læreplanen og kompetansebeskrivelsene før en går inn i samtaler med den voksne. Direktoratet mener en vurderingssamtale i en eller annen form alltid bør være en del av realkompetansevurderingen og bør innlede vurderings- og verdsettingsfasen.

Når fagpersonen arbeider med læreplanene, er det også viktig å avklare om det er krav, i en eller flere læreplaner, som har betydning for hvilke metoder som må brukes for å vurdere den voksnes kompetanse.

Metodene må være egnet til å få fram taus kompetanse

For at realkompetansevurderingen skal gjøres på et forsvarlig grunnlag, bør metodene også være egnet til å avdekke, vurdere og verdsette udokumentert og taus kompetanse. Den voksne kan i kartleggingen legge fram dokumentasjon, som viser hva hun eller han kan eller har gjort/utført enten etter egen eller andres vurdering. Dette er den voksnes åpne kompetanse, og kartleggingen gir et grunnlag og utgangspunkt for å vurdere dette. Mange voksne har, gjennom for eksempel arbeidserfaring, tilegnet seg mye taus kompetanse. For mange vil dette være kompetanse de ikke er bevisste på, eller som det er vanskelig å uttrykke. Taus kompetanse kan være vanskelig å avdekke. Det enkleste er å avdekke den gjennom praktisk handling, f. eks. ved å utføre en oppgave og så be den voksne om å forklare hva han eller hun gjør.

En realkompetansevurdering forutsetter personlig frammøte. Spesielt er dette viktig for å få synliggjort den voksnes «tause kunnskap».

Vurderingen av likeverdighet

Kompetansekrevende situasjoner kan være sammensatte og ulike. Det er oppgaven individet står overfor som er avgjørende for hvilken kompetanse som kreves. En realkompetansevurdering må derfor sette søkelys på den voksnes samlede kompetanse. Det vil si om den voksne er i stand til utføre arbeidsoppgaver/anvende

kunnskaper i faget slik det er beskrevet i den enkelte læreplan, eller om den voksne gjennom refleksjon viser innsikt i / forståelse for grunnleggende begreper og prinsipper i et fag. Kompetansemålene gir lokal handlefrihet både når det gjelder innhold, organisering og arbeidsmåter. Den samme «handlefrihet» legges til grunn i en realkompetansevurdering.

Når den voksne skal realkompetansevurderes, vil det være slik at hun eller han ikke bare skal kunne utføre en praktisk handling. Den voksne må også kunne forklare hva hun eller han gjorde og hvorfor. Dette kan gjøres ved for eksempel å ta i bruk faglige uttrykk, hjelpemidler, tegninger eller modeller. Hvor strenge krav som skal stilles til bruk av faglige uttrykk for at den voksnes kompetanse skal kunne vurderes som likeverdig, følger av kompetansemålene. Det betyr at den voksne både må kunne bruke kompetansen og begrunne hvorfor hun eller han gjør det som blir gjort.

Eksempler på vurderingsmetoder som kan være aktuelle:

- Dialogbasert intervju/vurdering
 - En samtale hvor målene i læreplanen prøves
 - Samtalen kan kombineres med en skriftlig oppgave, bruk av IKT-verktøy, osv.
- Vurdering av skriftlig dokumentasjon
- I fagene norsk og engelsk inngår en skriftlig og muntlig oppgave
- En caseoppgave som den voksne skal løse
- Oppgaver av praktisk art.
- Selvevaluering
- Hjemmeoppgave med påfølgende vurderingssamtale

8.1.6 Tips - metoder for realkompetansevurdering

Læreplanen for faget er grunnlag for vurdering av realkompetanse, uansett fag. Hele læreplanen og informasjon om vurdering med vurderingskriterier skal legges ved i informasjonen til den voksne.

Fagpersonen avklarer og legger til rette for en modell for realkompetansevurdering som vil være aktuell for den voksne innenfor noen gitte rammer.

Under presenteres ulike modeller som kan være aktuelle for realkompetansevurdering. Avhengig av hvilket fag og kandidatens bakgrunn, kan det være aktuelt å bruke én modell, eventuelt flere modeller i kombinasjon, når den voksne skal vise sin kompetanse.

1) Skriftlig oppgave om et gitt tema

Skriftlige oppgaver kan gis på forskjellige måter. Nedenfor beskrives noen eksempler. Slike oppgaver er aktuelle når det i kompetansemålene stilles krav om skriftlig ferdighet.

Skriftlig oppgave om et gitt tema

Den voksne kan bli bedt om å formulere noe skriftlig, basert på en oppgave med utgangspunkt i et gitt tema/hovedområde i læreplanen. Begrunnelse: En skriftlig oppgave prøver den voksnes kompetanse som er beskrevet for temaet/hovedområdet i læreplanen, ev. skriftlig framstillingsevne.

Refleksjonsnotat

Dette er en variant av oppgaven over. Den voksne blir bedt om å formulere noe skriftlig basert på tidligere erfaring/yrkespraksis. Begrunnelse: Hensikten med refleksjonsnotatet er å få vurdert søkers evne til å reflektere over temaer som behandles i læreplanen, gjerne med utgangspunkt i søkers erfaringer fra tidligere yrkespraksis.

2) Muntlige framstillinger

Vurdering av muntlig framstillinger kan brukes både frittstående og som supplement til vurdering av skriftlig dokumentasjon. Begrunnelse: Muntlig framstilling kan brukes både til å vurdere faglig innhold og til å vurdere muntlig framstillingsevne der dette er en del av læringsutbyttet. Fagpersonen bør alltid skrive en oppsummering av samtalen, som kandidaten får anledning til å kommentere.

3) En kombinert skriftlig-muntlig oppgave og samtale med innlagt tid til forberedelse

Begrunnelse: En kombinert skriftlig-muntlig oppgave med samtale kan prøve bred kompetanse i faget og inkluderer også prøving av grunnleggende ferdigheter. Tid til forberedelsen kan variere og kan være både hjemme og på stedet hvor realkompetansevurderingen gjennomføres.

4) Mappe/Portfolio

Begrunnelse: Voksne som har samlet produkter som de ønsker å bruke som grunnlag/utgangspunkt for å vurdere kompetansen i faget, gis anledning til å benytte dette.

- a. Den voksne leverer en mappe med ulike typer tekster (bilder /produkter/tekster, jf. LK06s utvidede tekstbegrep) for å vise kompetanse i faget.
- b. Mappedinlevering etterfølges av en samtale. Hensikten med samtalen er å gi den voksne anledning til både å bekrefte kompetansen som er vist i mappen, og gi den voksne anledning til å vise ytterligere kompetanse i faget.

Spørsmålene under 8.1.7 kan også hjelpe til med å få den voksne til å vise kompetanse på flere områder/nivåer.

5) Vurderinger basert på praksis i faget

Vurdering av ev. praksis i faget, kombinert med en muntlig samtale eller skriftlig oppgave.

Begrunnelse: Voksne som er i arbeid, praksis eller skole, kan gis anledning til å vise kompetansen sin i praktisk arbeid med faget. Avhengig av kompetansen som blir vist, kan observasjonen følges opp med en

muntlig samtale eller en skriftlig oppgave.

8.1.7 Tips til fagpersonen og den voksne – om vurdering

Utgangspunktet for vurdering er de samlede målene i faget, til og med 10. trinn. I en realkompetansevurdering gis enten: *godkjent eller ikke godkjent*.

Uansett vurderingsform er intensjonen å få den voksne til å vise kompetanse i faget. Den som foretar realkompetansevurderingen, skal lete etter hva den voksne kan og ikke etter mangler og feil.

Spørsmålene under kan være nyttige å bruke for å få den voksne til å vise kompetanse.

Spørsmål som oppklarer/forklarer/ utdypet:

Hva mener du ..., hva er det viktigste ..., kan du si det på en annen måte ..., kan du gi et eksempel, hva har dette med saken..., på hvilken måte er dette ...

Spørsmål som begrunner og utvider:

Hva legger du i ..., når du sier at ... men hvis det kunne skje, ..., likner dette på noe annet ..., på hvilken måte er ..., hvorfor valgte du å ...

Spørsmål som får kandidaten til å reflektere:

Hva tenker du om ..., er det alltid slik ..., hva kan andre mene om ..., hvordan vet du at ..., hva er forskjellen mellom ..., er det grunn til å ..., på hvilken måte tenkte du da ...

Spørsmål som får kandidaten til å trekke slutninger:

Hva ligger det i ..., kan noen vite om ..., hvorfor er dette viktig ..., er dette lett eller vanskelig ..., hvorfor blir det slik når ..., hva fører det til når ...

8.1.8 Konsekvenser av at realkompetansevurderingen kun gjennomføres ved godkjenning av skriftlig dokumentasjon

En realkompetansevurdering som kun er basert på en godkjenning av den skriftlige dokumentasjonen fra kartleggingen, er ikke gjennomført på et forsvarlig grunnlag. Dersom kommunene legger dette til grunn, vil ikke saken være forsvarlig utredet etter forvaltningsloven § 17. Fagpersonen må snakke med den voksne og anvende andre metoder for å avdekke, vurdere og verdsette hva den voksne faktisk kan. En realkompetansevurdering som kun er basert på skriftlig dokumentasjon, innebærer ofte at den voksne ikke får vist alt hun eller han kan, og at realkompetansevurderingen ikke er gjennomført i samsvar med forskriften § 4-13.

8.1.9 Anbefalte fysiske omgivelser

Det er ikke regulert hvor realkompetansevurderingen skal foregå. Vurderingen bør foregå i lokaler som bidrar til at voksne får vist sin kompetanse på en forsvarlig måte.

8.2 Anbefalte krav til fagpersonens kompetanse i denne fasen

I fase 3 mener vi fagpersonene bør ha god fagkompetanse i faget/fagene som skal vurderes. De bør

- ha god kjennskap til innholdet i de aktuelle læreplanene, og hva som er den samlede kompetansen i faget
- ha formell kompetanse i faget
- ha god kompetanse om realkompetansevurdering som metode
- ha god evne til å skape en dialog med kandidaten

9. Fase 4. Dokumentasjon – Enkeltvedtak

Kort beskrivelse av fasen:

Dokumentasjonsfasen er den siste fasen. Her skal kommunen dokumentere resultatet av vurderingen og innholdet i vurderingen i et enkeltvedtak, samt utarbeide et kompetansebevis hvor det går fram hva den voksne har fått godkjent.

Dette skal utarbeides så snart som mulig etter at realkompetansevurderingen er foretatt.

En realkompetansevurdering som ikke gir godkjent realkompetanse i noen av de fem fagene, vil resultere i et enkeltvedtak som presiserer dette. I tillegg vil vurderingen gi råd om hvilket nivå den voksne bør plasseres på i grunnskolefagene. Denne innstillingen vil være med på å danne grunnlaget for vedtaket om grunnskoleopplæring. Det skal kun føres et kompetansebevis dersom kandidaten får godkjent realkompetanse i et eller flere fag.

9.1 Krav til enkeltvedtak

En realkompetansevurdering vil være et enkeltvedtak. Det innebærer at saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven gjelder. Krav til enkeltvedtaket følger av forvaltningsloven kap. V. Her er det bl.a fastsatt krav om at enkeltvedtaket skal være skriftlig og begrunnet.

9.1.1 Krav til skriftlighet og underretning om enkeltvedtaket

Det følger av forvaltningsloven § 23 at enkeltvedtaket skal være skriftlig dersom dette ikke av praktiske grunner er særlig byrdefullt. Ved realkompetansevurdering er det neppe aktuelt ikke å ha et skriftlig enkeltvedtak. Tvert imot vil det i slike saker være viktig for den voksnes rettsikkerhet at det fattes skriftlige enkeltvedtak. Med et enkeltvedtak vil den voksne både få dokumentasjon og en reell mulighet til å klage.

Den voksne skal som part i saken underrettes når det fattes enkeltvedtak om realkompetansevurdering, jf. forvaltningsloven § 27. Underretningen, som i praksis vil være enkeltvedtaket, skal være skriftlig, og den skal blant annet opplyse om reglene for klageadgang og retten til å se sakens dokumenter.

9.1.2 Krav til begrunnelse

Den voksne har krav på en begrunnelse for enkeltvedtaket. Begrunnelsesplikten er en sentral del av forsvarlighetsprinsippet, og det er viktig at kommunen gir den voksne en skikkelig begrunnelse.

Hovedregelen om begrunnelse finnes i forvaltningsloven § 24. Her sies det at "Enkeltvedtak skal grunngis". Det kreves da at kommunen skal gi begrunnelsen samtidig med at vedtaket treffes. Innholdet i begrunnelsen er regulert i § 25. Dette er for realkompetansevurdering presisert i forskriften § 6-47. I enkeltvedtaket skal det gå klart fram

- hva den voksne har fått godkjent
- rettsreglene som gjelder
- hvilke opplysninger som er lagt til grunn i saken
- hovedhensynene som er vektlagt i skjønnsutøvelsen ved vurderingen av realkompetansen til den voksne, jf. forvaltningsloven § 25

Konklusjonen i enkeltvedtaket skal være klar og tydelig

Dersom kommunen, etter å ha gjennomført realkompetansevurderingen, konkluderer med at den voksne ikke får godkjent sin kompetanse, må kommunen i vedtaket begrunne hvorfor. Dersom kommunen finner at den voksne får godkjent fag eller deler av fag, må enkeltvedtaket inneholde en oversikt over hva som godkjennes. Dette skal gå klart og tydelig fram. Vi anbefaler at selve vedtaket, det vil si konklusjonen, kommer først i dokumentet.

Vise til rettsregler

Begrunnelsen skal for det første vise til de rettsreglene som begrunnelsen bygger på. Unntaket er dersom det må antas at den voksne kjente til disse reglene. Dette vil kun gjelde i særlige tilfeller. Gode grunner taler for at det rettslige grunnlaget heller utdypes, jf. forvaltningsloven § 25 første ledd annet punktum. For enkeltvedtak om realkompetansevurdering innebærer dette at kommunen gjengir sentrale deler av innholdet i

opplæringsloven §§ 4A-3 og forskriften §§ 4-13 og 6-47.

Faktiske forhold som er lagt til grunn

Det neste kravet til begrunnelsen er at den skal inneholde de faktiske forholdene som er lagt til grunn. Det er tilstrekkelig at det i enkeltvedtaket blir vist til eller redegjort for de faktiske forhold i sin alminnelighet. Dette innebærer at hovedtrekkene i den voksnes realkompetanse gjengis.

Hovedhensyn

Kommunen bør også i sin begrunnelse nevne de hovedhensyn som har vært avgjørende ved utøvingen av forvaltningsmessig skjønn, jf. forvaltningsloven § 25.

Når det gjelder saker om realkompetansevurdering, betyr dette at det bør nevnes hva kommunen har trukket inn i vurderingen etter §§ 4-13 og 6-47. F.eks. hvorfor den voksne har fått godkjent eller ikke godkjent hele eller deler av fag.

9.1.3 Enkeltvedtaket skal være individualisert

Et viktig krav til enkeltvedtaket er at det skal være individualisert. Den voksne har rett til å få godkjent realkompetanse som er likeverdig med den kompetansen som oppnås gjennom grunnskoleopplæring, jf. forskriften § 4-13. Det er ikke mulig å treffe denne typen avgjørelse uten at enkeltvedtaket gir en begrunnelse basert på den enkelte voksnes realkompetanse. Et standardisert vedtak tyder på at kommunen ikke har foretatt en individualisert og konkret vurdering av den voksnes realkompetanse, slik både forskriften § 4-13 og forvaltningsloven krever.

Dersom kommunen bruker et standardisert enkeltvedtak hvor den konkrete saken ikke vurderes, er dette en saksbehandlingsfeil. Den voksne kan klage på dette til fylkesmannen med den begrunnelse at hun eller han ikke har fått en individualisert behandling. Dette er i strid med reglene i opplæringsloven § 4A-1 og forskriften §§ 4-13 og 6-47. Det er bare i de tilfellene der er grunn til å regne med at saksbehandlingsfeilen ikke kan ha virket bestemmende på innholdet i vedtaket, at vedtaket er gyldig tross saksbehandlingsfeilen. Konsekvensen kan bli at Fylkesmannen opphever vedtaket og sender det til kommunen for ny behandling, eller at Fylkesmannen selv gjør et nytt vedtak.

Det er grunn til å understreke at forvaltningsloven ikke er til hinder for at deler av enkeltvedtaket er standardisert, eksempelvis framstillingen av de reglene vedtaket bygger på og informasjonen om klageadgang. Effektivitetshensyn tilsier også at dette gjøres. Dette innebærer ikke at enkeltvedtaket blir regnet som standardisert.

Underretning

I forvaltningsloven § 27 står det at «det forvaltningsorgan som har truffet vedtaket, skal sørge for at partene underrettes om vedtaket så snart som mulig». I det ligger det et krav om at utfallet av

realkompetansevurderingen ikke kan utsettes til den voksne har fullført den opplæringen hun eller han tas inn til.

9.2 Kompetansebevis

Voksne som får godkjent hele eller deler av fag gjennom en realkompetansevurdering, har rett til å få dette ført på et vitnemål eller et kompetansebevis, jf. forskriften §§ 4-33 og § 4-33a. Vurderingsuttrykkene som brukes ved en realkompetansevurdering, er «god--kjent» i hele eller deler av fag. Godkjent realkompetanse er likeverdig med bestått. Godkjent realkompetanse i hele fag skal føres på et vitnemål³ eller på et kompetansebevis. Godkjent realkompetanse i deler av fag skal føres på et kompetansebevis.

Dersom den voksne har fått godkjent bare deler av et fag, skal det føres en merknad om dette. I et vedlegg til kompetansebeviset skal det redegjøres for de delene av faget som er vurdert og godkjent på kompetansemålnivå. Det den voksne eventuelt ikke får godkjent i en realkompetansevurdering, skal ikke føres på kompetansebeviset.

For mer om dette, se Utdanningsdirektoratets årlige retningslinjer for føring av vitnemål og kompetansebevis i grunnskoleopplæringen.

3) Forutsatt at de øvrige vilkårene for å få utstedt vitnemål er oppfylt, se § 4-33.

9.3 Anbefalte krav til fagpersonens kompetanse i denne fasen

I fase 4 er det avgjørende at fagpersonene har forvaltningskompetanse og har god kjennskap til hvordan et enkeltvedtak fattes etter forvaltningsloven og forskrift til opplæringsloven §§ 4-13 og 6-47. I tillegg må den som skal føre dokumentasjonen ha god kjennskap til hvordan dette gjøres, jf. forskrift til opplæringsloven §§ 4-33 og 4-33a.

Del 3: Klage

Her i del 3 omhandles den voksnes rett til å klage på enkeltvedtaket.

10. Klage

Den voksne kan klage på enkeltvedtaket etter forskrift til opplæringsloven § 5-15. I § 5-15 vises det til at

reglene om klage i forvaltningsloven gjelder.

Klagen skal være skriftlig og sendt innen tre uker etter at den voksne ble underrettet om vedtaket, jf. forvaltningsloven § 29. Det følger av § 4-13 at det er Fylkesmannen som er klageinstans. Det er ellers klagereglene i forvaltningsloven som gjelder.

Den voksne kan bl.a klage på

- resultatet
- lovanvendelsen
- de faktiske opplysningene som er lagt til grunn

Det følger av forvaltningsloven at klagen skal sendes til den som fattet enkeltvedtaket, ikke direkte til Fylkesmannen som klageinstans. Klagen skal derfor sendes til kommunen, som skal forberede saken og vurdere klagen. Kommunen kan endre vedtaket til gunst for klageren. Kommunen treffer da et nytt vedtak som sendes til klageren. Kommunen skal opplyse om klageadgang også på dette vedtaket. Dersom kommunen mener at vedtaket ikke bør omgjøres til gunst for klageren, skal det sendes til klageinstansen for behandling.

Fylkesmannen kan se på alle sider av saken og kan treffe nytt vedtak selv, eller oppheve kommunens vedtak og sende saken tilbake til kommunen for ny behandling, jf. forvaltningsloven § 34. Et vedtak i klageinstansen er endelig og kan ikke klages på, jf. § 5-3.

Ved delvis medhold skal saken ikke sendes fra klageinstansen, men det skal opplyses om at det er klageadgang på dette.

Mal for enkeltvedtak - realkompetanse i grunnskolen

Vedlegg: Mal for enkeltvedtak - realkompetanse i grunnskolen

